Šurfe 42 fiksuoti 1,05 m storio piltiniai sumaišyti smėlio, žemių sluoksniai, kuriuose rasta pavienių XIX–XX a. plytų duženų.

Vytauto gatvėje kasti šurfai 43–45. Šurfe 43 fiksuoti permaišyti XX a. sluoksniai. Paviršiuje ir iki 60 cm nuo žemės paviršiaus rasta 30x30x20–40x35x30 cm dydžio akmenų. Šurfe 44 nukasus 40 cm storio velėnos ir tamsiai rudos žemės sluoksnį, rasta XIX–XX a. datuojamų radinių. Po šiuo sluoksniu fiksuotas 5 cm storio raudonų plytgalių tarpsluoksnis. Kasant giliau rastas 45 cm storio juodos žemės sluoksnis su XVII–XIX a. laikotarpiui būdinga keramika. Šurfe 45 tirti permaišyti XX a. sluoksniai. Vėlesnių detaliųjų tyrimų metu Vytauto g. 9 ir 11 namų kiemuose ištirtos perkasos 1–3, iš viso 47,2 m^2 plotas. Tirtose perkasose kultūrinis sluoksnis yra sunaikintas arba stipriai apardytas XX a., jame rasti radiniai datuoti XVII a. II puse – XX a.

Žemaitės gatvėje kastuose šurfuose 3, 4, 7, 10, 16, 22, 23, 32 rasti 1,1–1,65 m (šurfe 16 – 55 cm) storio supiltiniai žemių sluoksniai, nes XX a. tiesiant ar aukštinant šalia pakrantės esančios gatvės lygį buvo pakeltas žemės paviršius. Šurfe 7 rasti 40 cm storio pilkos žemės ir molio sluoksniai, po jais fiksuota tamsiai ruda žemė be archeologinių radinių. Šurfuose 3, 4, 22 ir 23 įžemis nepasiektas dėl gruntinio vandens, kuris užpylė šurfus.

Žemojoje gatvėje tirtuose šurfuose 24 ir 25, 75 cm gylyje fiksuotas akmeninis grindinys, datuojamas XIX a. pabaiga – XX a. pradžia. Po juo iki pat įžemio tirti XIX a. sluoksniai.

2017 m. numatomos elektros kabelių trasos vietoje Biržų mieste ištirtas bendras 116,2 m^2 plotas (5 perkasos ir 45 šurfai), vietomis aptiktas XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis ar to laikotarpio radinių, identifikuotas miesto gynybinis griovys. Archeologiniai radiniai perduoti į BKMS.

Biržai Old Town

In 2017, a field evaluation (45 1 x 1 m test pits) was conducted at the planned site of electric cable routes on Aukštojoje, J. Basanavičiaus, S. Dagilio, B. Dauguviečio, J. Janonio, Karaimų, Pirties, Rinkos, Vilniaus, Vytauto, Žemaitės, and Žemojoje Streets and J. Janonio Square in Biržai (Fig. 1). Afterwards, excavations (five trenches totalling 71.2 m^2) were conducted on Vytauto Street and in J. Janonio Square. A 17th–18th-century cultural layer with contemporaneous finds (Figs. 2, 4) and a structure identified as the city's defensive ditch were discovered in test pit 14 and trenches 4 and 5 (Fig. 3) in J. Janonio Square.

KAUNAS

Dainius Balčiūnas,
Algirdas Žalnierius

Santakos gatvė 11

Lietuvos krepšinio federacija sklype Santakos g. 11 Kaune planuoja statyti 1846 m^2 ploto Krepšinio muziejaus pastatą. Po juo suprojektuoto rūsio vietos detaliuosius tyrimus finansavo Kauno miesto savivaldybė. Tyrimų metu buvo iškastos 4 perkasos, ištirtas 297 m^2 dydžio plotas. Tyrinėtas sklypas Santakos g. 11 yra senamiesčio 4 kvartale, kurį iš Š riboja Santakos gatvė, iš R – Bernardinų skersgatvis, iš P – Prieplaukos krantinė. Į V nuo kvartalo šiuo metu yra tušti Neries ir Nemuno santakos plotai, o kvartalo V riba sutampa su Santakos viršsalpinės terasos šlaito kraštu.

Kauno senamiesčio 4 kvartalas istoriškai netyrinėtas. Pagal 1471 m. Bernardinų vienuolyno įkūrimo aktą, jam dovanota Nemuno ir

Neries santakos teritorija, esanti į V nuo Bernardinų gatvės, ėjusios nuo Kauno pilies iki Nemuno. XVI a. vienuolynas nuskurdo ir pradėjo įkeitinėti ir nuomoti savo valdas Kauno miestiečiams. Istoriniuose šaltiniuose minimi nedideli žemės sklypai, užstatyti mediniais pastatais. Prasidėję konfliktai tarp vienuolyno ir miesto 1580 m. išspręsti karaliaus Stepono Batoro dekretu, kuriame abipusiu kompromisu nutarta pravesti dabartinę Santakos gatvę. Į Š nuo jos esančios žemės valdos grąžintos vienuolynui, P teritorija iki Nemuno atiduota Kauno miestui. Papildomų duomenų kvartalo raidos istorijai suteikia XVIII a. pabaigos – XIX a. planai. 4 kvartale pažymėtas netvarkingas medinis užstatymas prie kvartalo R ir V ribų. Vienintelis mūrinis namas 1796 m. plane pažymėtas prie dabartinių Santakos ir Vandens gatvių kampo. Tarybiniais metais 4 kvartale veikė vaistažolių supirkimo punktas ir stovėjo keli XX a. I pusės gyvenamieji namai bei ūkiniai pastatai. Šiuo metu ketvirtas kvartalas yra tuščias, apaugęs savaime išdygusiais klevais.

Archeologiniai tyrimai 4 kvartale vyko 1982 ir 1986 m. Pirmame etape buvo iškasta 20 šurfų, ištirtas 102 m^2 plotas (*LIIR*, f. 1, b. 1067). 1986 m. buvo iškastos 29 perkasos ir 4 plotai ištiriant 640 m^2 plotą (*LIIR*, f. 1, b. 1455, 1456, 1457). Tyrinėtose vietose rasti nuo 1,6 iki 4,3 m storio kultūriniai sluoksniai. Ploniausi kultūriniai sluoksniai yra susiklostę kvartalo ŠR dalyje, storiausi – jo P dalyje. Pirminis žemės paviršius, kurį sudaro oksiduotas priesmėlis, smėlis ir žvyras, tolygiai žemėja Nemuno link. Ties kvartalo V riba užfiksuotas staigus pirminio paviršiaus pažemėjimas. Galbūt čia buvo Nemuno ir Neries santakos viršsalpinės terasos šlaito kraštas. Kvartalo reljefas ypač pakito XIX–XX a., kai buvo tvarkoma Nemuno krantinė. Jo P dalyje žemės paviršius buvo pakeltas apie 3 m, lyginant žemės paviršių, 1–1,5 m storio žemės sluoksnis buvo supiltas ir likusioje kvartalo dalyje.

Seniausių žmonių veiklos pėdsakų rasta kvartalo P dalyje. Čia po 4,3 m storio kultūriniais sluoksniais rasta sudegusių medinių pastatų liekanų, datuojamų XV a. pradžia. 1982 ir 1986 m. surastos 8 pastatų liekanos, datuojamos XVI–XVII a., tačiau dėl nedidelių tyrinėjimų apimčių jų viso plano nepavyko nustatyti. 4 pastatai buvo mūriniai, 2 iš jų stovėjo prie kvartalo V ribos, 2 prie Santakos ir Vandens gatvių. Archeologinius radinius sudaro plokštinių ir puodyninių koklių bei įvairios buitinės keramikos šukės, datuojamos XV–XIX a.

Suprojektuoto pastato rūsio vieta buvo lygi, kiek kylanti V link, prie Bernardinų skersgatvio jos H_{abs} 26,70 m, tyrinėto ploto V gale – H_{abs} 27,90 m. Čia surasti iki 2,4 m storio kultūriniai sluoksniai, susiklostę ant geologinio smėlio ir priesmėlio. Tyrinėto ploto V dalyje, surasto pastato rūsio vietoje kultūriniai sluoksniai siekė apie 5 m. Kultūriniai sluoksniai didelėje tyrinėto ploto dalyje sunaikinti XIX–XX a. perkasimų ir suardyti 1982, 1986 m. archeologinių tyrinėjimų metu, kasant plotus III–V ir šurfus 26–29. Pagal 1982 ir 1986 m. tyrinėjimų duomenis, viršutinė iki 1–1,2 m storio kultūrinių sluoksnių dalis susidarė arba buvo supilta XIX–XX a., todėl ji nukasta ekskavatoriumi.

Tyrinėjimų pradžioje iškastos 3 perkasos būsimo rūsio centrinėje ir R dalyse. Perkasos 16 m ilgio, bendras plotis 11 m, plotas 176 m^2. ***Perkasoje 3*** fiksuota nuo pirminio žemės paviršiaus iškasta duobė, kurios užpylime rasta brūkšniuotosios keramikos puodo šukių ir atlikta jo rekonstrukcija, archeologas R. Vengalis jas datavo II a. po Kr. (1 pav.). Greičiausiai tai atsitiktinis radinys, nes jokių kitų to laikotarpio radinių aplinkui susiklosčiusiuose kultūriniuose sluoksniuose nerasta. Tose vietose, kur išliko vėlesnių perkasimų nesuardyti kul-

1 pav. Brūkšniuotosios keramikos puodo rekonstrukcija, kurią atliko V. Trečiokienė. D. Balčiūno nuotr.

Fig. 1. A brushed pottery pot reconstruction by V. Trečiokienė.

2 pav. Miniatiūrinis kirvelis. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 2. The miniature axe.

tūriniai sluoksniai, virš pirminio žemės paviršiaus yra susiklostęs iki 40 cm storio pilkos žemės sluoksnis, kuris pagal jame surastus radinius datuojamas XV–XVI a. pradžia. Nuo šio sluoksnio paviršiaus buvo iškastos kelios duobės, užpiltos įvairios struktūros žemės sluoksniais. Duobėse rasta XV–XVI a. I pusės puodyninių ir plokštinių koklių, buitinės keramikos šukių. ***Perkasos 2*** centrinėje dalyje surasta krosnies pamatų liekanų, sumūrytų iš iki 52x38x 24 cm dydžio lauko riedulių, ristų lieso molio skiediniu. Viršutinėje pamato dalyje suklotos kelios 24,5–25x12–12,5x8,5 cm dydžio plytos, kurių proporcijos atitinka Bernardinų vienuolyno plytas. Todėl atrodytų, kad krosnies pamatai sumūryti ne vėliau kaip XVI a. I pusėje.

Virš apatinio kultūrinio sluoksnio didelėje tirto ploto dalyje yra supilti smėlio, priesmėlio ir maišytos žemės sluoksniai, susiję su artimoje aplinkoje vykusiais žemės judinimo darbais. Galbūt netoliese buvo statomi XVI–XVII a. statiniai. Aukščiau iki žemės paviršiaus yra susiklostęs iki 1,5 m storio pilko juodžemio sluoksnis su gausia įvairaus dydžio lauko riedulių, plytų nuolaužų ir nuoskalų, kalkių skiedinio trupinių priemaiša. Kaip minėta, viršutinė iki 1–1,2 m storio dalis susiklostė XIX–XX a. Apatinė sluoksnio dalis pagal archeologinius radinius datuota XVI a. II puse – XIX a. pradžia. Tai liudija tiek sluoksnyje surastos koklių ir buitinės keramikos šukės, tiek XVII–XIX a. daugiausia varinės LDK, Lenkijos, Rusijos monetos. Spalvoto metalo radinių surinkta visame tyrinėtame plote užfiksuotame tamsiai pilko juodžemio sluoksnyje. Juos padėjo surinkti MINK nariai. Tai spalvoto metalo variniai ir bronziniai dirbiniai: žiedai, sagos, siuvimo antpirščiai, diržų sagtys, kryželiai. Iš retesnių radinių paminėtini šautuvuose ir pistoletuose naudoti titnaginiai skiltuvai, apkaustyti varine skarda, ir švininės kulkos. Išskirtinis radinys – atsitiktinai į vėlyvą kultūrinį sluoksnį patekęs miniatiūrinis alavo lydinio kirvelis-amuletas (2 pav.), pagal aplinkinių kraštų analogijas priskirtinas Makarovo kirvelių I tipui ir datuojamas XI–XII a.

Tyrinėtos rūsio vietos V dalyje kultūriniai sluoksniai suardyti XIX a. įvairaus dydžio šiukšlių duobių ir 1986 m. archeologinių tyrimų metu kasant perkasas 4, 5. Čia iškasta 11x11 m

3 pav. Atkastas rūsys iš PV. D. Balčiūno nuotr.

Fig. 3. After excavating the cellar, as seen from the SW.

4 pav. Atkastas rūsys iš PR. D. Balčiūno nuotr.

Fig. 4. After excavating the cellar, as seen from the SE.

dydžio perkasa 4. Seniausio kultūrinio sluoksnio apatinė dalis išliko tik perkasos Š pusėje, bet ir ji pagal archeologinius radinius yra datuojama ne anksčiau kaip XVII a.

Perkasoje atkasti mūrinio *pastato* rūsio pamatai, kurio V dalis dalinai buvo atkasta 1986 m. perkasoje 5. Tuo metu nustatyta, kad pastatas nugriautas ir rūsys užpiltas XX a. Tai pasitvirtino atkasus pastato pamatų planą ir valant rūsio užpylimą. Atkasti pamatai parodė, kad čia stovėjo netaisyklingo stačiakampio plano 9,4–10,25 m ilgio, 6,75–6,9 m pločio mūrinis su rūsiu greičiausiai vieno aukšto pastatas (3, 4 pav.). Jo pamatų storis labai nevie-

5 pav. Rūsio V siena. D. Balčiūno nuotr.
Fig. 5. The cellar's W wall.

nodas – 55–90 cm. Rūsio laiptinė buvo pastatyta prie V sienos, ji galėjo būti apie 1,2 m pločio, bet laiptinės vidinė siena neišliko. Rūsio laiptinės patalpos PV kampe yra likę pusės plytos storio skliauto liekanų ir 3 nišos V bei viena – Š sienoje. Įėjimas į rūsį buvo pastato P sienoje, prie rūsio PV kampo (5 pav.). Rūsys buvo perdengtas cilindriniu skliautu, švieslangis įrengtas P sienos viduryje. Tai rodo, kad pastato kiemas buvo P pusėje. R sienoje sumūrytos dvi 1,36 m pločio, 1,35 m aukščio nišos. Pastato rūsio sienos sumūrytos iš įvairaus dydžio lauko riedulių ir 24,5–25x12–12,5x6,5–7 cm dydžio plytų, rištų gelsvu lengvai trupančiu kalkių skiediniu. Sprendžiant pagal plytų formatą, mūrijimo techniką ir kultūrinių sluoksnių stratigrafiją, pastatas pastatytas XVIII–XIX a.

Santakos St. 11

In 2017, an excavation (four various-sized trenches totalling 297 m^2) conducted at the site of a planned cellar on the plot at Santakos St. 11, Kaunas, revealed cultural layers, up to 2.4 m thick lying on top of natural sand and sandy loam. The cultural layers reached a depth of roughly 5 m at the cellar site in the W part of the plot. The majority of the finds consisted of sherds of 15th–19th-century 'pot-shaped' (*Topfkacheln*) and panel (*Blattkacheln*) stove tiles as well as of structural ceramics and household pottery with various purposes, and 16th–19th-century coins and metal artefacts. The exceptional finds include sherds of a brushed pottery vessel dating to the first half of the 1st millennium (Fig. 1) and an 11th–12th-century miniature axe (Fig. 2) found in trench 3. The remains of a stove base, which, based on the finds, is connected with the construction of the Bernardine monastery in the early 16th century, had survived in the E part of trench 2. An irregular rectangular, 9.4–10.25 x 6.75–6.9 m, probably single storey masonry building with a cellar stood in the W part of the investigated plot. The cellar (Figs. 3–5) was covered with a cylindrical vault. Based on the masonry techniques, employed materials, brick size, and the stratigraphy of the cultural layers, the structure dates to the 18th–19th centuries.